

Колб Сергій Олександрович –
начальник юридичного відділу
Луцької ОДПУ ГУ Міндоходів
у Волинській області

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ЗАВОЛОДІННЯ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ ОРГАНІЗОВАНИМИ ЗЛОЧИННИМИ УГРУПОВАННЯМИ В УКРАЇНІ

На підставі існуючих у науці підходів сформульовано авторське визначення поняття «кримінально-правова характеристика злочину, пов'язаного з незаконним заволодінням автотранспортними засобами організованими злочинними угрупованнями». Здійснено аналіз його системоутворюючих ознак у контексті змісту їх соціально-правової природи та вирішення практичних проблем.

Ключові слова: кримінально-правова характеристика; злочин; автотранспортні засоби; організовані злочинні угруповання; незаконне заволодіння чужим майном; стан злочинності; структура злочинів; динаміка злочинів.

Колб Сергей Александрович –
начальник юридического отдела
Луцкого ОГПУ ГУ Миндоходов в
Волынской области

УГОЛОВНО-ПРАВОВАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА НЕЗАКОННОГО ЗАВЛАДЕНИЯ ТРАНСПОРТНЫМИ СРЕДСТВАМИ ОРГАНИЗОВАННОЙ ПРЕСТУПНОЙ ГРУППИРОВКОЙ В УКРАИНЕ

На основании существующих в науке подходов сформулировано авторское понятие «уголовно-правовая характеристика преступления, связанного с незаконным владением автотранспортными средствами организованными преступными объединениями». Осуществлен анализ его системообразующих

признаков в контексте содержания их общественно-правовой природы и решения практических проблем.

Ключевые слова: *уголовно-правовая характеристика; автотранспортные средства; организованные преступные объединения; незаконное владение чужим предметом; состояние преступности; структура преступности; динамика преступности.*

Kolb Sergei – Head of Legal
Department of Lutsk OGPU PG
Mindohodiv Volyn region

CRIMINAL LEGAL DESCRIPTION OF THE WRONGFUL TAKING OF VEHICLES ORGANIZED CRIMINAL GROUPS IN UKRAINE

In science generally known is the conclusion that the scientific characteristics of crimes , like any other kind of scientific knowledge , is one of the various sciences, according to their subject and scientific interest. At the same time on offense as a criminal law concept , then, as reasonably said AP Zakalyuk , is significant , especially criminal law characteristic, that is, as a rule, on the grounds of evidence. But still in the science of criminal law has no consensus on the content of this concept. In particular , some researchers , using it in the title of his work , did not derive its formal characteristics and overall content. Other scientists elevate this concept to the analysis of crimes , usually in scientific comments or textbooks or other instructional media; and others - to the qualification of crimes.

At the same time , a long time among scientists discussed the relationship between criminal law and criminological characteristics of crimes , some of whom believe that the latter fully the first when it comes to criminal crime.

Given that the problem is not part of the tasks of this study , and especially its object (direct and direct the criminal law , which establishes criminal liability for misappropriation of vehicles criminal organizations in the Criminal Code of Ukraine does not have), in this paper under the criminal legal description of misappropriation of vehicles by organized criminal groups means its theoretical and legal assessment in view of the grounds of criminal responsibility, public

danger , illegality and criminality , as well as analysis of the crime and its aggravating circumstances.

The need for consideration of criminal legal description of the crime with such content due to content combating unlawful taking of vehicles by organized criminal groups , and theoretical and applied problems that make the goal of scientific development . On the grounds of criminal responsibility (Article 2 of the Criminal Code of Ukraine), they are defined in Art. 289 of the Criminal Code " Illegal possession of a vehicle " and Art. 255 of the Criminal Code "Creating a criminal organization " and the responsibility for each separate offense and in their entirety (Articles 30 , 70, 71, CC) (paragraph 15 the Supreme Court of Ukraine of 23 December 2005 № 13 " on the practice of courts of criminal cases involving crimes committed by persistent criminal associations ", which , of course, be taken into account when organizing actions to fight crimes related to misappropriation of vehicles by organized criminal groups .

Keywords: *criminal legal description; crime; motor vehicles; organized criminal groups; misappropriation of another's property; state of crime; structure of crime; dynamics of crime.*

Сучасна протидія злочинності, як свідчить вивчення наукових джерел і практики, характеризується зростаючою роллю тих видів діяльності, що надають у розпорядження правозастосовців дані, відомості та засновані на їх аналізі науково-обґрунтовані рекомендації відповідного порядку [1, с. 67]. При цьому, як зауважив Д.Й.Никифорчук, варто пам'ятати, що аналіз, як сфера наукової практики – це складна система розумових операцій щодо вивчення систем (суб'єктів, об'єктів, процесів або явищ), які потім представляються у формалізованому вигляді [2, с. 6]. Виходячи з означених методологічних засад та враховуючи, як обґрунтовано зробив висновок А.П.Закалюк, що питання соціальної зумовленості кримінально-правової норми, безперечно, становить інтерес для науки кримінального права, все таки слід мати на увазі, що відповідь на нього вона має знаходити не через включення його до свого предмету або пояснення соціологічною змістовністю останнього, а в кримінології, до предмету якої належить переважно природа та сутність злочинності, виду злочинів і окремого злочину та

суспільних заходів реагування на них, включаючи кримінально-правові [3, с. 14].

З огляду цього, вибрана тема даної статті є актуальною та такою, що представляє теоретико-прикладний характер.

Як показало вивчення наукової літератури найбільш предметно займаються дослідженням даного питання такі вчені, як: В.В. Василевич, Н.О. Гуторова, О.В. Головкін, Л.М. Демидова, Г.П. Жаровська, Ю.Ф. Іванов, В.В. Ємельяненко, О.О. Кваша, М.В. Корнієнко, Б.В. Лизогуб, А.М. Мельников, В.А. Мисливий, І.В. Пшеничний, Д.М. Савченко, М.О. Свірін, Т.В. Серватко, Н.В. Яницька, ін. Поряд з цим, як свідчить практика досі, існують численні проблеми, що перешкоджають своєчасному запобіганню злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням автотранспортними засобами організованими злочинними угрупованнями, що й виступило додатковим аргументом при виборі теми даної статті.

В науці загальновідомим є висновок про те, що наукова характеристика злочинів, як і будь-який інший вид наукового знання, належить до різних наук, відповідно до їх предмета та наукового інтересу. При цьому щодо злочину як кримінально-правового поняття, то, як обґрунтовано зауважив А.П. Закалюк, значущою є, насамперед, кримінально-правова характеристика, що складається, як правило, за ознаками складу злочину [4, с. 75]. Проте досі в науці кримінального права не має єдності думок щодо змісту даного поняття. Зокрема, одні науковці, вживаючи його у назві своїх робіт, так і не виводять його формальних ознак та в цілому зміст [5]. Інші вчені зводять це поняття до аналізу складу злочинів, як правило, в науково-практичних коментарях або підручниках чи інших навчально-методичних виданнях, а треті – до кваліфікації злочинів [6].

Поряд з цим, тривалий час серед вчених дискутується питання про співвідношення кримінально-правової та кримінологічної характеристики видів злочинів, частина з яких вважає, що остання повністю включає першу, коли йдеться про кримінально-правові ознаки злочинів [3, с. 11–12].

Враховуючи, що дана проблема не входить до задач даного дослідження, а також особливості його предмета (прямої та безпосередньої кримінально-правової норми, яка встановлює кримінальну відповідальність за незаконне заволодіння транспортними засобами злочинними організаціями, в КК України

не має), у цій роботі під кримінально-правовою характеристикою незаконного заволодіння транспортними засобами організованими злочинними формуваннями розуміється його теоретико-правова оцінка з огляду підстав кримінальної відповідальності, суспільної небезпечності, протиправності та караності, а також аналізу складу злочину та його кваліфікуючих ознак. Необхідність розгляду кримінально-правової характеристики зазначеного злочину саме у такому змісті обумовлена змістом протидії незаконному заволодінню транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями та теоретико-прикладними завданнями, що складають мету даної наукової розробки. Щодо підстав кримінальної відповідальності (ст. 2 КК), то вони визначені в ст. 289 КК «Незаконне заволодіння транспортним засобом» і ст. 255 КК «Створення злочинної організації» та передбачають відповідальність за кожен окремо вчинений злочин та по їх сукупності (ст.ст. 30, 70, 71 КК) (п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23.12.2005 р. № 13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» [7, с. 346]), що, звичайно, варто враховувати при організації заходів протидії злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортними засобами організованими злочинними угрупованнями. Суспільна безпека цих злочинів полягає у тому, що останні, в частині створення злочинної організації, як вірно зробив висновок В.П. Тихий, створюють небезпеку нормальній життєдіяльності суспільства, суспільній стабільності, дестабілізують економічну та соціально-політичну сфери життя, порушують нормальне функціонування соціальних та економічних інститутів, підривають і гальмують прогресивний процес розвитку суспільства, перешкоджають проведенню соціально-економічної та правової політики, обплутують та закабляють людей, породжують обстановку незахищеності, створюють систему корупції в органах влади тощо [8, с. 465], а щодо незаконного заволодіння транспортним засобом – не тільки посягають на встановлений порядок користування транспортними засобами їх власниками чи іншими особами на законних підставах, але й створюють умови для вчинення організованими злочинним угрупованнями різноманітних злочинів.

Є й інші особливості, які слід враховувати при протидії даному суспільно-небезпечному явищу, а саме – кримінально-

правова характеристика злочину, що пов'язаний з незаконним заволодінням транспортними засобами організованими злочинними організаціями, має передбачати аналіз як складу злочину, що передбачений ст. 289 КК, так і ст. 255 КК. Виходячи з цієї теоретико-практичної модифікації, слід визнати, що безпосередніми об'єктами цих злочинів виступають, з одного боку, суспільні відносини, які забезпечують безпеку дорожнього руху механічного транспорту (де додатковим, обов'язковим об'єктом, є відносини власності на транспортний засіб, що виникають між власником і не власниками, та інші речові відносини між володільцем обмеженого речового права на транспортний засіб (титульним володільцем) і всіма іншими особами, крім самого власника [8, с. 568]), а це, у свою чергу, виступає ще одним аргументом щодо віднесення незаконного заволодіння транспортними засобами до злочинів проти власності (розділ VI Особливої частини КК), а, з іншого боку, – об'єктом даних злочинів є громадська безпека, яка є елементом та складовою національної безпеки України [9, с. 221–222]. Відповідно до вимог ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України», під національною безпекою розуміють захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються самий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам [10]. Як з цього приводу влучно зауважив В.П. Тихий, відбиваючись у суспільній психології, громадська безпека, утворює такий стан суспільної свідомості, такий соціальний настрій, який характеризується відсутністю загроз життю і здоров'ю, свободі, свободі, недоторканості та безпеці людей, власності та іншим цінностям; люди почувають себе в безпеці, є вільними від страху [8, с. 461]. Більш того, громадська безпека утворює атмосферу громадського спокою та обстановку впевненості, а також полягає в надійності та ефективності захисту від злочинів, у наявності для цього відповідних гарантій відчуття безпеки, на яку можна покластися, у якій є упевненість та яка заспокоює. Зворотною стороною потреби в громадській безпеці є стан громадського неспокою, стурбованості в надійній охорони спільноти, відчуття незахищеності від злочинних посягань, наявності небезпеки, загроз для життя, здоров'я, майна та інших цінностей, почуття втрати безпеки, її

відсутності, страх за життя і майно тощо, що є характерним результатом вчинення злочину, пов'язаного з будь-якою протиправною діяльністю організованих злочинних посягань, включаючи незаконне заволодіння транспортними засобами.

Об'єктивна сторона цього злочину виражається в незаконному заволодінні транспортними засобами одним членом злочинної організації або декількома особами (трьома і більше) організованої злочинної групи всупереч волі його власника чи законного користувача. При цьому даний злочин може бути вчинений тільки шляхом дії, пов'язаної з протиправним вилученням транспортного засобу із законного володіння власника чи користувача і встановлення тим самим тимчасового чи постійного розпорядження вилученим видом транспорту для задоволення своїх особистих потреб або потреб інших осіб [11, с. 599]. Вилучення транспортуючого засобу полягає в сукупності двох дій: а) встановленні контролю над транспортним засобом; б) переміщенні транспорту в просторі з місця первинного знаходження будь-яким способом [8, с. 568]. Встановлення контролю над транспортним засобом – це дії, що спрямовані на встановлення фізичного панування над ним, коли винний сам (у випадку, якщо він є членом злочинної організації і діє з її дозволу (відомо тощо)) або з використанням декількох (трьох і більше осіб, якщо це злочинна група) суб'єктів злочину одержує можливість перемістити цього. Більш того, такі дії пов'язані з їх захопленням, яке може бути вчинене як із використанням насильництва, так і без нього [12, с. 13]. Переміщення транспортного засобу в просторі передбачає дії, за допомогою яких він переміщається з місця первинного знаходження в інше місце будь-яким способом (поїздка на транспортному засобі з використанням власного двигуна; транспортування за допомогою іншого транспортного засобу; штовхання за допомогою фізичної сили людини тощо). При цьому відстань, на яку було переміщено транспортний засіб, значення при кваліфікації цього не має [8, с. 568].

Як свідчить практика, дії щодо незаконного заволодіння чужим транспортом виражаються у двох формах: 1) незаконного заволодіння зазначеним транспортним засобом лише для тимчасового його використання (переміщення учасників організованих злочинних угруповань для будь-яких цілей, у тому числі для вчинення інших злочинів) або для задоволення

особистих потреб, що виникли у винного (винних) осіб; 2) незаконне володіння певних транспортним засобом, що пов'язане з збереженням (розкраданням) його на свою користь або користь інших осіб [11, с. 599]. Для першої форми незаконного заволодіння транспортним засобом характерним є такий спосіб заволодіння, як його угон або захоплення для тимчасового використання. У цьому випадку суб'єкт (суб'єкти) злочину посягає на зазначені предмети не тому, що вони мають цінність, а тому, що транспортний засіб має особливу властивість (призначення) – швидкий рух (таким чином злочинець (злочинці) переміщається до місця крадіжки, вбивства, відпочинку, т.ін.). Злочин, що вчинений з використанням даної форми заволодіння, вважається закінченим з моменту незаконного заволодіння певним транспортним засобом для подальшого його тимчасового протиправного використання [8, с. 568]. При цьому, якщо незаконне заволодіння відбувається під час руху транспортного засобу, то, як зазначено в п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» від 23 грудня 2005 р. №14, злочин вважається закінченим з моменту встановлення контролю над ним. Проникнення в кабінку, гараж чи інше сховище, спробу запустити двигун або буксирувати транспортний засіб з метою заволодіння ним, необхідно, відповідно до роз'яснень Пленуму, розглядати як замах на вчинення злочину [13, с. 352].

До другої форми незаконного заволодіння транспортним засобом відносяться такі дії, які пов'язані з використанням такого засобу як цінного чужого майна на свою користь чи користь інших осіб (членів організованого злочинного угруповання). При цьому спосіб такого протиправного діяння, як свідчить практика протидії зазначеному злочину, може бути будь-яким: таємним, відкритим (з насильством чи без нього), шляхом обману або зловживання довірою та на кваліфікацію даного злочину не впливає [13, с. 352–353]. Незаконність заволодіння транспортним засобом, означає що винна (винні) особа всупереч або поза волею власника (користувача), протиправно вилучає транспортний засіб, не маючи на нього ані дійсного, ані передбачу вального

права [14, с. 686], крім випадків крайньої необхідності (ст. 39 КК України) [8, с. 569]. При другій формі вчинення зазначених суспільно небезпечних дій цей злочин вважається закінченим з моменту протиправного заволодіння транспортним засобом, який дозволяє винній (винним) особі звернути викрадене на свою користь або користь інших осіб (п.п. 4, 5 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року №10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності» [15, с. 428].

Суб'єктивна сторона злочину, пов'язаного з незаконним заволодіння транспортним засобом організованими злочинними угрупованнями, виражається в прямому умислі, а саме: на момент вчинення даного злочину особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, тобто, те, що заволодіває чужим транспортним засобом всупереч або поза волею власника (користувача); передбачала його суспільно небезпечні наслідки (порушувала право власності та громадську безпеку) та бажала їх настання – незаконно заволодіти чужим транспортним засобом. При цьому зазначене заволодіння чужою річчю може вчинюватись, як свідчить слідчо-судова практика, з будь-яких мотивів та з будь-якою метою [13, с. 352], а, отже, на кваліфікацію даного злочину це впливати не буде [6, с. 126–128]. Як показало вивчення спеціальної літератури, вчиняючи зазначений злочин, винна особа може прагнути або обернути транспортний засіб на свою чи інших осіб користь, або тимчасово його використовувати (покататися, доїхати до певного місця; перевезти вантаж; викрасти людей або майно, що перебувають у транспортному засобі; спонукати потерпілого до виконання або невиконання певних дій; знищити або пошкодити транспортний засіб тощо).

Про мету обернення транспортного засобу на користь винного чи інших осіб (членів організованого злочинного угруповання, зокрема) може свідчити тривале користування транспортним засобом, що супроводжувалось його ретельним приховуванням, зміною кольору, заміною його окремих вузлів або деталей, номерного знака, підrobкою документів тощо [8, с. 569]. Все це, без сумніву, слід враховувати при організації заходів оперативно-розшукового запобігання діяльності організованим злочинним угрупованням, у тому числі пов'язаній з незаконним заволодінням транспортними засобами. Точне встановлення мети

необхідне, крім цього, для індивідуалізації призначення покарання (ст. 65 КК) та для вирішення питання про необхідність додаткової кваліфікації вчиненого. Так, у випадку вчинення винною особою злочину з метою обернути транспортний засіб на свою або інших осіб користь, усі подальші дії щодо такого транспортного засобу, включаючи його розбирання на запчастини, знищення чи пошкодження, охоплюється ст. 289 КК і не вимагають додаткової кримінально-правової оцінки [11, с. 600]. Водночас, коли винний вчиняє злочин з метою тимчасового використання транспортного засобу, не прагнучи повернення його на свою або інших осіб користь, однак надалі вирішує викрасти певні деталі транспортного засобу або пошкодити чи знищити його, вчинене має бути кваліфіковано за сукупністю злочинів (ст. 70 КК) за ст. 289 і відповідною статтею КК, що передбачає відповідальність за викрадення чужого майна (залежно від способу вчинення злочину) або ст. 194 КК відповідно. Коли ж злочин вчиняється з метою викрадення людей або предметів, що знаходяться у транспортному засобі, то таке суспільно небезпечне діяння також має кваліфікуватись за сукупністю злочинів (ст. 289 КК та ст. ст. 146, 185, 262 або 308 КК відповідно) [8, с. 569]. Поряд з цим, як це витікає зі змісту п. 2 постанови Пленуму Верховного Суду України від 6.11.2009 р. №10 «Про судову практику у справах про злочини проти власності», у цілому за викрадення транспортного засобу відповідальність настає тільки за ст. 289 КК і додаткової кваліфікації за іншими статтями Особливої частини КК не потребується, за винятком тих випадків, що зазначені вище (викрадення людей, предметів, т. ін.), коли винні особи несуть кримінальну відповідальність по сукупності злочинів [15, с. 427].

Відповідно до чинного закону про кримінальну відповідальність, суб'єктом злочину, передбачено ч. 3 ст. 289 КК (вчинення незаконного заволодіння транспортним засобом організованого групою), є фізична, осудна особа, яка вчинила його у віці 14 років [11, с. 600]. У той самий час, кримінальна відповідальність по ст. 255 КК «Створення злочинної організації» передбачена з 16-річного віку, який досягає винна особа до вчинення злочину [8, с. 469]. З цього витікає, що у випадку, коли в таких організаціях використовується можливість осіб віком від 14 до 16 років, то вони не несуть кримінальну відповідальність по

ст. 255 КК. А це, у свою чергу пояснює високий рівень латентності діяльності саме зазначених злочинних формувань, а також свідчить про прогалини у чинному КК України з даних питань, які варто вирішувати, враховуючи, що згідно вимог ч. 4 ст. 3 КК застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією заборонено.

Отже, внесення змін у ч. 2 ст. 22 КК «Вік, з якого можна наставати кримінальна відповідальність», та ст. 255 КК є очевидним. Такий висновок, крім цього, витікає з сучасного стану протидії організованими злочинами формуванням [16, с. 121–131], а також практики розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинами об'єднаннями [10, с. 342–348]. Разом з тим, при кваліфікації злочину, передбаченого ст. 289 КК «Незаконне заволодіння транспортним засобом», слід враховувати, що не відсторонені від керування транспортним засобом водії, які самовільно здійснили поїздки на закріпленому за ними транспортному засобі, а також службові особи (ч.ч. 3,4 ст. 18 КК) підприємств, установ і організацій, що мають певні повноваження з оперативного управління, використання й розпорядження транспортними засобами, не можуть визнаватися суб'єктами тимчасового незаконного заволодіння транспортним засобом. Як свідчить практика, за наявності передбачених у законі ознак такі дії мають кваліфікуватися за ст.ст. 192, 356 або 364 КК відповідно [8, с. 569–570]. У випадках, коли особи, які не брали участі у вилученні транспортного засобу, але після заволодіння ним винною особою здійснили поїздки на ньому, кримінальній відповідальності вони, як це роз'яснив у п. 16 постанови Пленуму від 23.12.2005 р. № 14 «Про практику застосовування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті» [13, с. 353], по ст. 289 КК не підлягають.

До кваліфікуючих ознак злочину, що передбачений ст. 289 КК відносяться: а) незаконне заволодіння транспортним засобом, що вчинене повторно або за попередньою змовою групою осіб, або поєднане з насильством, що не є небезпечним для життя чи здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильств, або вчинені з прониканням у приміщення чи інше сховище, або якщо воно завдало значної матеріальної шкоди

(ч. 2 ст. 289 КК); б) ті ж самі дії, що передбачені частинами першою або другою ст. 289 КК, вчинені організованою групою або поєднані з насильством, небезпечним для життя та здоров'я потерпілого, або з погрозою застосування такого насильства, якщо вони завдали великої матеріальної шкоди (ч. 3 ст. 289 КК).

Враховуючи, що аналіз цих особливо обтяжуючих ознак злочину, тобто його кваліфікуючих ознак, досить ґрунтовно описані в наукових джерелах [17] та постанові Пленуму Верховного Суду України [13], у даній статті увага акцентована лише на деяких особливостях та дискусійно-пізнавальних моментах. Зокрема, серед кваліфікуючих ознак складу злочину, передбаченого ст. 289 КК, відсутня така, як вчинення злочину злочинною організацією. У той самий час, як це витікає зі змісту п. 15 постанови Пленуму Верховного Суду України від 23 грудня 2005 року №13 «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» при кваліфікації злочинів, вчинених організованою групою або злочинною організацією, суди зорієнтовані на те, щоб при прийнятті рішень вони мають суворо дотримуватись положень ч. 1 ст. 30 КК про умови відповідальності організаторів та учасників таких об'єднань, враховуючи при цьому, що зазначені умови є неоднаковими і залежать від того, у складі якого об'єднання особа вчинила злочин – організованої групи чи злочинної організації. Якщо в першому випадку відповідальність настає тільки за злочинні дії осіб які зорганізувалися, то в другому – і за саму організацію злочинної діяльності, тобто злочинами визнаються і створення злочинної організації та (або) вступ до неї, безвідносно до того, чи розпочали її учасники вчинювати конкретні злочини. Саме тому злочини, вчинені у складі злочинної організації, належить самостійно кваліфікувати за відповідними нормами КК за сукупністю з нормою КК, яка передбачає відповідальність за створення такої організації, участь у ній чи у вчинюваних нею злочинах (ч. 1 ст. 255) [7, с. 346]. У зв'язку з цим, виникає цілком логічне питання: на яку частину ст. 289 КК робити посилання, виносячи рішення по сукупності вчинених злочинною організацією злочинів? На практиці суди застосовують частину третю цієї статті. Але, це не вірно. Вихід з цієї ситуації бачиться в наступному – доповнити ст. 289 КК України новою ч. 4 наступного змісту: «Дії, передбачені

частинами першою, другою або частиною третьою цієї статті, вчинені злочинною організацією». Відповідно нині діючу частину 4 ст. 289 КК вважати частиною п'ятою. Необхідність зазначеної видозміни обумовлена наступними обставинами: а) недопустимістю застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією (ч. 3 ст. 3 КК). Як з цього приводу правильно зауважив П.С. Матишевський, положення ч. 3 ст. 3 КК, за яким злочинність, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом, - це законодавче закріплення принципу немає злочину та покарання без вказівки на те у законі (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) та певне відтворення принципу законності, який закріплено в Конституції України: «Ніхто не може відповідати за діяння, які на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення» (ч. 2 ст. 58). Враховуюче зазначене Положення, ч. 3 ст. 3 КК, по-перше, зобов'язує державні органи і посадових осіб суворо додержуватись норм закону про кримінальну відповідальність при притягненні винної особи до кримінальної відповідальності та застосуванні до неї покарання і, по-друге, виключають застосування закону про кримінальну відповідальність за аналогією щодо дій, які не передбачені нормами загальної та Особливої частини КК, що заборонено положення ч. 4 ст. 3 КК [14, с. 9–10]; б) формами співучасті, що визначені в ст. 28 КК, однією з яких є вчинення злочину злочинною організацією (ч. 4), та вимогами ст. 65 КК «Загальні засади призначення покарання», відповідно до положень частини першої якої суд призначає покарання: 1) у межах, установлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини цього Кодексу, що передбачає відповідальність за вчинений злочин (у даному випадку – по ст. 289 КК та ст. 255 КК) за винятком випадків, передбачених частиною другою статті 53 цього Кодексу; 2) відповідно до положень Загальної частини цього Кодексу (у даному випадку – ч. 4 ст. 28 КК, ст. 30 КК, ст. 70 КК); 3) враховуючи ступінь тяжкості вчиненого злочину, особу винного та обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання (у даному випадку – ст. 255 КК відноситься до найбільш небезпечних суспільно небезпечних проявів, а відповідно положень ст. 12 КК – й до особливо тяжких злочинів); в) судовою практикою, що має місце при кваліфікації особливо тяжких

злочинів. Так, у п. 10 постанови Пленуму Верховного Суду України від 7.02.2003 р. №2 «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» зазначено, що у разі вчинення умисного вбивства під час розбійного нападу, вимагання, незаконного заволодіння транспортним засобом, дії винного кваліфікуються по сукупності злочинів, тобто за п. 6 ч. 2 ст. 115 КК і статтею, якою передбачено відповідальність за злочинне заволодіння чужим майном [18, с. 205]. Аналогічні правила визначені й в інших постановах Пленуму Верховного Суду України [19]; г) визначеними в науці кримінального права критеріями кваліфікації злочинів.

Підводячи підсумки по даному питанню дослідження, варто визнати, що кримінально-правова характеристика злочинів, пов'язаних з незаконним заволодінням транспортним засобом організованими угрупованнями, дає можливість визначити не лише причини зазначеного суспільно небезпечного явища на теоретико-пізнавальному рівні, але й встановити практичні проблеми, що виникають у слідчо-судових органах при кваліфікації цих злочинів, які слід вирішувати з огляду як сьогоденних задач сучасної державної кримінально-правової політики України, так і гармонізації вітчизняних норм до вимог міжнародно-правових актів, згоду на які дала Верховна Рада України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Литвинов А. Н. Противодействие преступности : [учеб. пособие] / Литвин А. Н., Давыденко Л. М., Давыденко М. Л. и др. – К. : Хай-Тек Пресс, 2011. – 200 с.
2. Никифорчук Д. Й. Аналітична робота в оперативно-розшуковій діяльності : [навч.-практ. посіб.] / Никифорчук Д. Й., Бусол О. Ю, Бірюков Г. М. – К. : Нац. ун-т ДПС України, 2012. – 152 с.
3. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика : у 3 кн. / А. П. Закалюк. – К. : Вид. дім «Ін Юре», 2007. – Кн. 2 : Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. 2007. – 712 с.

4. Кулик О. Г. Злочинність в Україні на початку ХХІ століття : [моногр.] / О. Г. Кулик. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 272 с.

5. Драний В. В. Кримінально-правова характеристика фінансування тероризму : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 « Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». – К. : НАВС, 2013. – 20 с.

6. Навроцький В. О. Основи кримінально-правової кваліфікації : [навч. посіб.] / В. О. Навроцький. – К. : Юрінком Інтер, 2006. – 704 с.

7. Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями : постанова Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 13 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : Паливода А. В., 2011. – С. 342–348.

8. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. – 5-те вид., допов. – Х. : Право, 2013. – Т. 2 : Особлива частина / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін. – 2013. – 1040 с.

9. Ліпкан В. А. Національна і міжнародна безпека В. А. Ліпкан, О. С. Ліпкан. – Вид. 2-ге, допов. і переробл. – К. : Текст, 2008. – 400 с.

10. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV // Офіційний вісник України від 1 серп. 2003 р. – К., 2003. – № 39. – Ст. 351.

11. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України – 4-те вид., переробл. та допов. / за заг. ред. С. С. Яценко. – К. : А.С.К., 2006. – 848 с.

12. Запобігання незаконному заволодінню автотранспортом, що вчиняється за участю неповнолітніх : [метод. рек.] / Чернявський С. С., Брисковська О. М., Просолов О. А. та ін. ; [за заг. ред. О. М. Джужі]. – К., 2011. – 60 с.

13. Про практику застосування судами України законодавства у справах про деякі злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту, а також про адміністративні правопорушення на транспорті : постанова

Пленуму Верховного Суду України від 23 груд. 2005 р. № 14 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : Паливода А. В., 2011. – С. 349–357.

14. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. – 3-тє вид., переробл. та допов. – К. : Атіка, 2005. – 1064 с.

15. Про судову практику у справах про злочини проти власності : постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листоп. 2009 р. № 10 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : Паливода А. В., 2011. – С. 427–348.

16. Кулик О. Г. Злочинність в Україні: тенденції, закономірності, методи пізнання : [моногр.] / О. Г. Кулик. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – 288 с.

17. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / Київський національний університет внутрішніх справ. – К., 2005. – 36 с.

18. Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи: постанова Пленуму Верховного Суду України від 7 лют. 2003 р. № 2 // Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : Паливода А. В., 2011. – С. 202–212.

19. Постанови Пленуму Верховного Суду України в кримінальних справах / упоряд. В. В. Рожнова, А. С. Сизоненко, Л. Д. Удалова. – К. : Паливода А. В., 2011. – 456 с.